

Mr Esmā Hasanbašić
Osnovna škola „Ivan Goran Kovačić“,
Gradačac, BiH
e-mail: esma.hasanbasic@hotmail.com

UDC 04 (311.2) 37.01(497.6)
Originalni naučni rad

Prof. Dr Rahim Gadžić
Internacionalni univerzitet
Brčko distrikt BiH
e-mail: rahim.gadzic@hotmail.com

Mr Aldijana Aličković-Žunić
IV Osnovna škola, Brčko distrikt BiH
e-mail: aldijana.az@gmail.com

KVANTITATIVNO I KVALITATIVNO ISTRAŽIVANJE ODGOJNO-OBRAZOVNE PRAKSE

SAŽETAK: Cilj ovog istraživanja je vidjeti možemo li pomoću kvalitativne obrade kvantitativno prikupljenih podataka utvrditi razloge nasilnog ponašanja među djecom. Kvantitativni dio istraživanja je proveden na prigodnom uzorku od N=51 sudionika, učenika devetih razreda Osnovne škole „Ivan Goran Kovačić“ u Gradačcu. Za potrebe kvantitativnog dijela prikupljanja podataka korišten je Upitnik agresivnosti (Buss i Perry, 1992), a za potrebe kvalitativnog dijela, polustrukturirani intervju nastao na osnovu Upitnika agresivnosti. U kvalitativnom dijelu istraživanja sudjelovalo je pet sudionika s minimalnim i pet s maksimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti. U obradi kvalitativnih podataka korištena je metoda „Analiza okvira“. Kvantitativna obrada nam pruža uvid u izraženost agresivnih ponašanja među djecom te razlike na četiri dimenzije Upitnika agresivnosti. Kvalitativna obrada podataka nam pruža dublji uvid u razlike među sudionicima s minimalnim i maksimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti te razlike među sudionicima na individualnoj razini. Iako postoje razlike koje su dobivene kvantitativnom metodom, kvalitativna obrada pokazuje da postoji i mnoštvo karakteristika koje obje grupe sudionika dijele. Pokazano je kako se dvije grupe sudionika uglavnom razlikuju u izražavanju agresivnoga ponašanja, ali da su percepcije, emocije i kognicije dosta slične za obje grupe sudionika.

KLJUČNE RIJEČI: kvantitativna analiza, kvalitativna analiza, agresivnost.

1. UVOD

1.1. Kvantitativne i kvalitativne metode istraživanja

U društvenim znanostima, kvantitativna istraživanja odnose se na sistemska empirijska istraživanja društvenih pojava kroz statističke, matematičke ili računalne tehnike. Cilj kvantitativnog istraživanja je razvoj i upotreba matematičkih modela, teorija i/ili hipoteza koje se odnose na promatrane fenomene. Proces mjerenja je središte kvantitativnog istraživanja jer pruža temeljnu vezu između empirijskog promatranja i matematičkog izraza kvantitativnih odnosa. Za razliku od kvalitativnih metoda, koje daju informacije samo u uzorcima koji su bili uključeni u istraživanje, kvantitativne metode mogu se koristiti za generaliziranje dobivenih podataka na širu populaciju. Iako se najčešće pokušava razdvojiti kvantitativna od kvalitativnih istraživanja, postoje dokazi koji pokazuju da su te dvije metode zapravo komplementarne. Kuhn (1961) je ustanovio da su velikom broju uspješnih

kvantitativnih istraživanja prethodila kvalitativna istraživanja kao i da nam kvantitativne spoznaje najbolje služe za dobivanje generalnih informacija o određenom fenomenu te za postavljanje hipoteza koje se dalje mogu provjeravati kvantitativnim metodama.

Kvantitativna istraživanja najčešće koriste veliki broj sudionika uzetih metodom slučajnog uzorka kako bi se povećala valjanost dobivenih rezultata te omogućila generalizacija dobivenih rezultata na populaciju.

Kvalitativne metode istraživanja počinju se značajnije upotrebljavati 80-ih godina dvadesetog stoljeća, kao odgovor na nedostatke istraživanja tipa papir–olovka za koje se smatralo da su skupi, zahtijevaju puno vremena za provođenje te da ne pružaju dublje razumijevanje pojedinih problema (Chambers, 1983).

Jedna od prednosti kvalitativnih istraživanja jesu svima dostupni podaci jer većina kvalitativnih istraživanja koriste svakodnevni jezik kako bi objasnili složene koncepte. Kvalitativno istraživanje upotrebljava se za različite svrhe, često kao prethodnik ili kao pilot kvantitativnog istraživanja, ali i kao samostalni projekt. Upotrebljava se kad god je potrebno vidjeti problem ili situaciju kroz sudionikove oči korištenjem njihovog jezika i konstrukta. Tri su najčešće tehnike ili metode koje se koriste u kvalitativnim istraživanjima: opažanje, intervjuiranje (individualno ili grupno) i analiza dokumenata. Najčešće korištena metoda u kvalitativnim istraživanjima je metoda grupnog intervjuiranja ili grupne diskusije, odnosno fokus grupa. Calder (1977) navodi kako je u praksi fokus grupa postala sinonimom za kvalitativno istraživanje. Kvalitativno istraživanje često se definira u terminima njegove povezanosti s kvantitativnim. Dok kvantitativno istraživanje mjeri i odgovara na pitanja kao „koliko, koliko često, koja je proporcija i slično“, kvalitativno istraživanje vodi do razumijevanja problema i odgovara na pitanja kao „zašto, kako, u kojem slučaju i slično“.

1.2. Agresivno ponašanje

Agresivnost i agresivno ponašanje oduvijek su privlačili veliku pažnju javnosti zbog teških posljedica koje mogu ostaviti, te se u današnje vrijeme često čuje za brojne agresivne ispade koji završavaju teškim posljedicama, pa čak i smrću. Posebna pažnja se poklanja agresivnosti među djecom, jer se postavlja pitanje šta je dovelo do takvog agresivnoga ponašanja. Iz toga razloga je dječja agresivnost jedno od najviše istraživanih područja razvojne psihologije. Iako postoje brojna neslaganja oko pojma agresije, većina autora se ipak slaže da je agresivno ponašanje vezano uz nanošenje štete drugoj osobi. Žužul (1989) definira agresivno ponašanje kao svaku, fizičku ili verbalnu, reakciju koja je izvedena s namjerom da se drugoj osobi nanese šteta bilo koje vrste i bez obzira da li je ta namjera u potpunosti

provedena. Postoji mnogo kriterija prema kojima možemo razlikovati agresivna ponašanja, a u posljednje vrijeme mnogi je autori dijele na direktnu (otvorenu) i indirektnu (prikrivenu). Direktna agresivnost podrazumijeva ponašanja koja sadrže otvoreno iskazanu namjeru da nekoga povrijedimo ili mu nanesimo štetu, dok indirektna agresivnost uključuje socijalno manipulativno ponašanje u kojem agresor koristi socijalnu strukturu kako bi povrijedio drugu osobu i to na način da utječe na njenu povezanost s drugima, a da pritom nije uključen u direktan napad na tu osobu te da nije niti prepoznat (od strane socijalne okoline i žrtve) kao agresor (Bjorkqvist i sur., 1992). Važno je skrenuti pažnju upravo na ovaj oblik agresivnosti, jer većina ljudi još uvijek vjeruje kako je indirektna agresivnost manje opasna ili manje bolna za žrtve nego direktna agresivnost. Direktna agresivnost se smatra osobinom s prepoznatljivim manifestacijama u ponašanju, pa je stoga lakše mjerljiva nego neke druge osobine. Međutim, za razliku od direktne agresivnosti, indirektna agresivnost se ne manifestira u ponašanju na tako očit i lako mjerljiv način. Pri korištenju indirektno agresivnih postupaka, agresor najčešće ostaje skriven kako bi izbjegao kaznu i osudu okoline i same žrtve. To znači da je npr. metoda opažanja potpuno neadekvatna za istraživanje ovog vida agresivnosti, a također je neprimjereno koristiti i samo metodu samoprocjene. Kod samoprocjena svih oblika agresivnosti pojedinac ima tendenciju davanja socijalno poželjnih odgovora, a kod indirektno agresivnosti je to naročito izraženo, jer je koriste osobe koje izričito ne žele biti identificirane kao agresori. Baš iz tih razloga, kvantitativnim istraživanjima teško je zahvatiti sve dimenzije agresivnog ponašanja – u najboljem slučaju dobivamo prevalenciju takvog ponašanja, a o uzrocima agresivnosti i individualnim razlikama gotovo ništa. Uvođenje kvalitativnih metoda u nacrt istraživanja omogućuje holistički pristup problemu i uvid u neke, dotad skrivene, aspekte agresivnog ponašanja.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Ovim istraživanjem prvenstveno se pokušava utvrditi korisnost upotrebe kako kvantitativne, tako i kvalitativne metode unutar jednoga istraživanja. Cilj je provjeriti mogu li se efikasno koristiti prednosti i izbjeći nedostaci oba pristupa, što bi omogućilo dobivanje informacija koje odgovaraju na pitanja koja postavljaju obje metode. Kao predmet istraživanja koristi se agresivnost među djecom, koja se u današnje vrijeme sve više prepoznaje kao veliki problem. Ovim istraživanjem nastoji se utvrditi kolika je rasprostranjenost agresivnoga ponašanja među djecom, ali i koji to razlozi leže iza takvog ponašanja.

Također, pokušava se ukazati na korisnost kombinacije kvantitativnih i kvalitativnih metoda, te potaknuti buduće istraživače na upotrebu oba pristupa kako bi dobili odgovore, ne samo o učestalosti određenih fenomena, nego i razlozima koji leže iza njih.

Iz svega navedenog, možemo zaključiti da je cilj ovog istraživanja analizirati različite stepene agresivnog ponašanja korištenjem kvantitativnih i kvalitativnih metoda, te vidjeti možemo li pomoću kvalitativne obrade kvantitativno prikupljenih podataka utvrditi razloge nasilnog ponašanja među djecom.

3. PROBLEM ISTRAŽIVANJA I HIPOTEZA

3.1. Problem

Utvrđiti može li se kvalitativnim pristupom dobiti bolji uvid u razloge „agresivnih“, odnosno „neagresivnih“ odgovora u Upitniku agresivnosti.

3.2. Hipoteza

Kvalitativna obrada kvantitativno dobivenih podataka će nam omogućiti bolji uvid i razumijevanje faktora koji stoje iza nasilnog ponašanja među djecom.

4. METODE ISTRAŽIVANJA

4.1. Sudionici

Istraživanje je provedeno na namjernom uzorku učenika devetih razreda OŠ „Ivan Goran Kovačić“ u Gradačcu. U kvantitativnom dijelu istraživanja sudjelovao je 51 sudionik (N=51), i to 38 ženskih (N=38) i 13 muških sudionika (N=13). U kvalitativnom dijelu istraživanja sudjelovalo je 10 sudionika (N=10) odabranih na osnovu rezultata dobivenih kvantitativnim postupkom, od čega je 8 bilo ženskog (N=8), a 2 muškog (N=2) spola.

4.2. Metoda

U istraživanju je korištena kvantitativna i kvalitativna metoda prikupljanja podataka. Za potrebe kvantitativnog prikupljanja podataka korišten je Upitnik agresivnosti (Buss i Perry, 1992), a za kvalitativno prikupljanje podataka korišten je polustrukturirani intervju. Za analizu kvantitativnih podataka korišteni su deskriptivni statistički postupci i t-test, a za

analizu podataka dobivenih kvalitativnim postupkom, korišten je pristup poznat pod nazivom Analiza okvira (Hancock, 1998).

4.2.1. Upitnik agresivnosti

Upitnik agresivnosti (eng. *Aggression Questionnaire*) sastoji se od 4 supskale: (1) Fizička agresivnost, (2) Verbalna agresivnost, (3) Ljutnja i (4) Hostilnost. Upitnik se sastoji od 29 čestica, a sudionici odgovaraju na skali od 5 stupnjeva Likertovog tipa; (1) potpuno nekarakteristično za mene, (2) donekle nekarakteristično za mene, (3) niti nekarakteristično niti karakteristično za mene, (4) donekle karakteristično za mene i (5) potpuno karakteristično za mene. Pouzdanost skale (Cronbach's alpha) se kreće u rasponu od .72 do .89 (Buss i Perry, 1992). Ukupni rezultat za agresivnost je suma rezultata dobivenim na svim supskalama (Buss i Perry, 1992). Minimalni rezultat koji je bilo moguće postići na upitniku iznosi 29, a maksimalni 145.

4.2.2. Polustrukturirani intervju

Zajedničko svojstvo strukturiranog i polustrukturiranog intervjuja je to što se pitanja o kojima želimo razgovarati smišljaju unaprijed. Ali za razliku od strukturiranog intervjuja, u polustrukturiranom intervjuu istraživač može postavljati potpitanja i usmjeravati sudionika ako vidi da je to potrebno. Polustrukturirani intervju je koristan u prikupljanju dodatnih podataka, te kada nije moguće sastaviti strukturirani intervju zato što se malo zna o području koje istražujemo (Fox, 2006). Polustrukturirani intervju pruža mogućnost istraživaču i sudioniku da detaljnije obrade teme u intervjuu. Ako sudionik ima poteškoća kod odgovaranja na pitanje ili daje šturu odgovore, istraživač ga može ohrabriti i potaknuti na dodatnu elaboraciju odgovora (Cohen, 2006).

4.2.3. Analiza okvira

Analiza okvira (eng. *Framework Analysis*) jeste postupak za analizu kvalitativnih podataka koji su razvili Richie i Spencer 1994. godine. Prednost analize okvira je u tome što pruža sistematske korake u procesu analize te omogućuje lakše poimanje načina na koji su rezultati dobiveni iz podataka (Lacey i Luff, 2007). Analiza okvira sadrži 5 ključnih faza kroz koje se može prolaziti linearnim postupkom, što znači da prikupljanje podataka može

uslijediti prije početka provođenja analize, iako se može koristiti i kada se analiza i prikupljanje podataka odvijaju u isto vrijeme.

Faze kod Analize okvira su:

- Upoznavanje sa sadržajem,
- Prepoznavanje tematskog okvira,
- Indeksiranje,
- Izrada tablica i
- Povezivanje i interpretacija.

4.3. Postupak

Prije samoga početka istraživanja prikupljene su saglasnosti roditelja o pristanku sudjelovanja njihove djece. Sudionici istraživanja bili su dobi od 12 i 13 godina starosti. Istraživanje je provedeno u dvije faze: kvantitativno, a zatim kvalitativno istraživanje, te su oba provedena u prostorijama OŠ „Ivan Goran Kovačić“ u Gradačcu za vrijeme nastave. Kvantitativno istraživanje je provedeno u januaru 2019. godine u dogovoru s školskim pedagogom. Školu „Ivan Goran Kovačić“ trenutno pohađa tri deveta razreda; dva razreda sa 21 učenikom, i jedan razred sa 22 učenika. Neki od učenika nisu bili u školi na dan istraživanja zbog bolesti ili nekih drugih razloga, te se konačni uzorak sastojao od 51 sudionika (N=51). Primjena upitnika održana je u svakom razredu posebno za vrijeme nastave, četvrti, peti, i šesti školski sat. Primjena je bila grupna, za svaki razred posebno, te se od svakoga sudionika tražio pismeni pristanak na sudjelovanje u istraživanju. Nakon predstavljanja cilja istraživanja i čitanja upute, sudionicima su podijeljeni upitnici za koje su imali 20 minuta da ih ispune. Isti obrazac je proveden u sva tri razreda.

Na osnovu rezultata Upitnika agresivnosti, odabrano je 5 sudionika s najnižim i 5 s najvišim rezultatom, te je tih 10 sudionika sudjelovalo u kvalitativnom prikupljanju podataka. Isto tako, Upitnik agresivnosti je služio kao referentna tačka za sastavljanje pitanja koja su bila korištena u kvalitativnom istraživanju, te je osmišljeno osam pitanja. Pitanja su osmišljena tako da je napravljeno po dva pitanja za svaku supskalu u Upitniku agresivnosti. Uzeto je po jedno pitanje za svaku supskalu na kojem su izabrani sudionici postigli najviši i najniži rezultat, te su na osnovu njih osmišljena nova pitanja ili hipotetske situacije čija je svrha daljnja kvalitativna analiza određenih ponašanja. Kvalitativno ispitivanje provedeno je tokom četiri dana u martu 2019. godine. Intervjui su se provodili individualno, tokom nastave, gdje su pojedini sudionici bili pozivani u kancelariju školskog pedagoga gdje se intervju

mogao voditi bez prisutnosti drugih osoba. Intervjui su trajali prosječno od 15 do 20 minuta, te su snimana na diktafon za što se tražio pristanak sudionika na koji su svi pristali. Između smjena sudionika, zapisivana su opažena ponašanja.

Na samome kraju, slijedilo je pisanje transkripta za svaki provedeni intervju, te stvaranje kategorija na osnovu kojih je vršena obrada podataka.

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

5.1. Rezultati i rasprava kvantitativnog dijela istraživanja

Tablica 1.

Prikaz deskriptivnih podataka koji uključuju broj sudionika, postignuti minimalni rezultat, postignuti maksimalni rezultat, totalni raspon, aritmetičku sredinu, standardnu devijaciju i koeficijent varijabilnosti za muške i ženske sudionike posebno, te sve sudionike zajedno na Upitniku agresivnosti, kao i značajnost razlike između muških i ženskih sudionika.

	N	min	max	TR	M	SD	V	t	p
M	13	51	114	63	75.46	18.23	24.16	.09	.93
Ž	38	47	104	57	75.05	14.36	19.13		
Total	51	47	114	67	75.14	15.25	20.29		

Tablica 1 pruža uvid u neke od osnovnih deskriptivnih podataka što omogućuje bolji uvid u distribuciju rezultata unutar uzorka. Prvo što je uočljivo jeste da je u uzorku značajno veći broj ženskih sudionika nego muških (38 ženskih naprama 13 muških). Aritmetičke sredine za muške ($M=75.46$), ženske ($M=75.05$) sudionike i zajedno ($M=75.14$) su podjednake te t-test ($t(49)=.09$; $p > .05$) potvrđuje da nema značajnih razlika u odgovaranju s obzirom na spol. Raspršenje rezultata je nešto veće kod muških sudionika ($SD=18.23$) nego kod ženskih ($SD=14.36$), što znači da su ženski sudionici vjerojatno manje težili prema ekstremnim odgovorima na upitniku nego muški sudionici. Raspršenje ukupnog rezultata iznosi ($SD=15.25$). Koeficijent varijabilnosti pokazuje da muški sudionici ($V=24.16\%$) variraju više od ženskih sudionika ($V=19.13\%$) u davanju odgovora na Upitniku agresivnosti.

Totalni raspon ukupnih rezultata iznosi ($TR=67$), gdje je minimalni postignuti rezultat iznosio 47 ($min=47$), a maksimalni rezultat 114 ($max=114$). To služi kao jednostavna, iako

gruba mjera varijabiliteta rezultata. Minimalni rezultat koji je moguće ostvariti na Upitniku agresivnosti iznosi 29, a maksimalni 145.

Tablica 2

Prikaz broja pitanja, minimalnog i maksimalnog mogućeg rezultata na pojedinim supskalama, aritmetičke sredine, standardne devijacije, koeficijenta varijabilnosti, prosječnog odgovora i postotka aritmetičke sredine od maksimalno mogućeg rezultata za svakog 51 sudionika na Upitniku agresivnosti.

	br. pitanja	Rmin	Rmax	M	SD	V	PO	%Rmax
Fizička agresivnost	9	9	45	17.82	6.21	34.85	1.98	39.6
Verbalna agresivnost	5	5	25	14.45	3.54	24.49	2.89	57.8
Ljutnja	7	7	35	19.12	5.28	27.61	2.73	54.63
Hostilnost	8	8	40	23.74	6.61	27.84	2.97	59.35

Iz tablice 2 vidljivi su rezultati po pojedinim supskalama unutar Upitnika agresivnosti. U tablici je prikazan broj pojedinih pitanja na svakoj supskali (*br. pitanja*) pošto on nije svuda jednak. Kako svaka supskala predstavlja jedan faktor (Buss i Perry, 1992), prikazana je i aritmetička sredina za sve sudionike (*M*), njihovo raspršenje (*SD*), minimalni (*Rmin*) i maksimalni (*Rmax*) rezultat koji je bilo moguće postići na pojedinim supskalama, koeficijent varijabilnosti (*V*), prosječni odgovor svih sudionika na pojedinim subskalama (*PO*), te postotak aritmetičke sredine od maksimalno mogućeg rezultata (*%Rmax*). Prosječni odgovor svih sudionika na pojedinim supskalama i postotak aritmetičke sredine od maksimalno mogućeg rezultata služe za lakšu usporedbu pojedinih supskala i rezultata koji su na njima ostvareni. Iz toga je vidljivo da su sudionici davali najniže odgovore na subskali Fizička agresivnost (*PO*= 1.98; *%Rmax*= 39.6), a najveće na subskali Hostilnost (*PO*= 2.97; *%Rmax*= 59.35). Ne iznenađuje što su dobiveni najniži rezultati na subskali Fizička agresivnost pošto je ona u današnje vrijeme percipirana kao najteži oblik agresije, te su sankcije za nju najveće. Još jedno objašnjenje jeste mogućnost da sudionici daju lažne odgovore i žele se prikazati boljima nego što zaista jesu. Koeficijent varijabilnosti je poprilično velik, naročito za subskalu Fizička agresivnost (*V*= 34.85), što pokazuje da se sudionici dosta razlikuju u davanju odgovora na svim supskalama, a pogotovo na supskali Fizička agresivnost.

5.2. Rezultati i rasprava kvalitativnog dijela istraživanja

Na osnovu rezultata Upitnika agresivnosti, u daljnju, kvalitativnu analizu, odabrano je 10 sudionika i to 5 s minimalnim postignutim rezultatom i 5 s maksimalnim. Kao što je već spomenuto, za potrebe kvalitativnog istraživanja izabrana je metoda Analize okvira. Metoda zahtjeva da se odrede tematska područja za analizu i u ovome slučaju područja su odabrana na osnovu Upitnika agresivnosti tako da su uzeta dva područja i to: fizička agresivnost i ljutnja.

Glavne teme unutar analize predstavljaju pitanja koja su sudionicima postavljena za vrijeme intervjua i također su formirana na osnovu pitanja unutar određenih supskala u Upitniku agresivnosti.

Kategorije su dobivene iz sadržaja koji se ponavljao kod sudionika i prikazan je odvojeno za sudionike s maksimalnim i minimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti radi bolje i lakše usporedbe u sličnostima i razlikama između sudionika. Sadržaji svih kategorija u tablicama navedeni su na slijedeći način: prvo su navedeni sadržaji koji su zajednički za obje grupe sudionika (ako su i sudionici s maksimalnim i minimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti izjavili istu stvar), a zatim sadržaji po kojima se razlikuju radi veće preglednosti i lakšeg uočavanja sličnosti i razlika između dvije grupe sudionika. U daljnjoj analizi biti će prikazani i neki od primjera sudionika koji su označeni sa S1 do S10 radi očuvanja anonimnosti.

5.2.1. Fizička agresivnost

Tablica 3

Tablični prikaz glavnih tema, kategorija i analiziranih tematskih jedinica za sudionike s maksimalnim i minimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti za tematsko područje Fizička agresivnost.

FIZIČKA AGRESIVNOST		
Kategorije		
	MAX	MIN
	1. ZAPOČINJANJE FIZIČKE AGRESIVNOSTI	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ne bih prva započela • Prva bih udarila drugu osobu • Ponekad se desi 	<ul style="list-style-type: none"> • Ne bih prva započela • Zависи od situacije
1.	2. REAGIRANJE FIZIČKOM AGRESIVNOŠĆU NA FIZIČKU AGRESIVNOST	

SPREMNOST NA FIZIČKU AGRESIJU	<ul style="list-style-type: none"> • Reagirala bih fizičkom agresivnošću • Ne bih reagirala fizičkom agresivnošću • Dizanje buke da svi znaju • Maknula bih se iz te situacije 	<ul style="list-style-type: none"> • Reagirala bih fizičkom agresivnošću • Zavisí o kome se radi • Zavisí od situacije
	3. OPRAVDANJE FIZIČKE AGRESIVNOSTI	
	<ul style="list-style-type: none"> • Pripisivanje agresivnog ponašanja afektu • Ne treba zakuhavati situaciju 	<ul style="list-style-type: none"> • Pripisivanje agresivnog ponašanja afektu • Strah od posljedica

2.KONTROLA FIZIČKE AGRESIVNOSTI	1. REAGIRANJE NA FRUSTRACIJU KOJA BI MOGLA UZROKOVATI FIZIČKU AGRESIVNOST	
	<ul style="list-style-type: none"> • Izbjegavanje • Rijetko se kontrolira • Dere se na sve oko sebe 	<ul style="list-style-type: none"> • Izbjegavanje • Guranje osobe • Kaže osobi • Tjera osobu od sebe • povlačenje
	2. SPREČAVANJE AGRESIVNOG PONAŠANJA	
	<ul style="list-style-type: none"> • Pokušava se smiriti • Duboko disanje • Iživljavanje na drugim objektima 	<ul style="list-style-type: none"> • Ne krivi drugu osobu • Vlastite unutrašnje vrijednosti • Samokontrola • Unutrašnje kočnice

Analizom teme Spremnost na fizičku agresiju, većina odgovora mogla se svrstati u 3 kategorije: (1) Započinjanje fizičke agresivnosti, (2) Reagiranje fizičkom agresivnošću na fizičku agresivnost i (3) Opravdavanje fizičke agresivnosti.

Započinjanjem fizičke agresivnosti se pokušalo vidjeti da li su sudionici spremni prvi reagirati na određene podražaje fizičkom agresivnošću i koji bi to podražaji trebali biti da ih potakne na takvu reakciju. Tokom intervjua gotovo svi prvobitni odgovori pokazali su da sudionici nisu spremni prvi reagirati fizičkom agresijom, ali daljnjim razgovorom se moglo vidjeti da to baš i nije tako. Pokazano je da se sudionici pokušavaju kontrolirati u većini situacija, ali da postoje i varijable koje povećavaju vjerojatnost upotrebe fizičke agresije.

Jedna od varijabli je osoba o kojoj se radi; sudionici su spremniji koristiti fizičku agresiju u slučaju da je izvor frustracije mlađi brat ili sestra. (S2) „... Pa da... Često kad mi mlađa sestra uđe u sobu, a ja nešto radim i onda ona počne dosađivati i ide mi na živce, onda je udarim da se makne i pusti me na miru...“ Isto tako, jedna od varijabli je i mjesto na kojemu se interakcija s drugom osobom odvija, većina je rekla da u školi ne bi reagirali fizičkom agresijom, ali za vrijeme kada nisu u školi ta šansa se povećava. (S9) „...Pa u školi ne bi, ne želim da imam dodatnih problema, ali ako sam negdje vani... Pa, vjerojatno i bi ako me neko stvarno jako naživecira...“ Zanimljiv je bio sudionik koji je generalno postigao najveći rezultat na Uпитniku agresivnosti, te koji je za vrijeme intervjuja pokazivao najmanju sputanost socijalnim normama i nije se pokušavao prikazivati u boljem svijetlu za razliku od gotovo svih ostalih sudionika. Kada je upitan bi li prvi udario nekoga i zašto, on odgovara: (S7) „Da. Pa, ne znam... U naravi mi je to nekako... Brzo planem. Ne mogu to objasniti, jednostavno, sam krenem...“ To pokazuje da sudionik ponašanje pripisuje svojoj naravi ili karakteristikama ličnosti i uzima ih zdravo za gotovo. Spomenuti sudionik ima reputaciju problematičnog ponašanja, kako je spoznato iz razgovora sa školskim pedagogom, te njegova ravnodušnost prema, inače neprihvatljivom društvenom ponašanju, može biti posljedica etiketiranja što može dovesti i do samoispunjavajućeg proročanstva.

Kategorija *Reagiranje fizičkom agresivnošću na fizičku agresivnost* dala je vrlo zanimljive rezultate u smislu da je vrlo malo sudionika odgovaralo da ne bi uzvratilo ako ih netko fizički napadne. Gotovo svi sudionici smatraju da je opravdano reagirati istom mjerom iako se plato koji je potrebno prijeći da bi se uzvratilo fizičkom agresivnošću razlikuje među sudionicima. (S2) „... Pa, ne mislim da treba vratiti ali vjerojatno u afektu čovjek ne razmišlja previše, pa onda ide ako si ti meni napravio onda ću i ja tebi.“ (S9) „U slučaju da mene netko udari, naravno da bi joj vratila, jer ne mogu stajati i gledati kako netko mene udara. A da udarim prva, dobro, to su neke rjeđe situacije, ali baš u nekim ekstremnim situacijama ja bih prva udarila, da je to neko teško psihičko maltretiranje.“ U ovoj kategoriji su dobivene najmanje razlike između sudionika što je u skladu s teorijom Milo za drago (*eng. Tit for tat*), koja objašnjava kako su ljudi spremni reagirati na vanjske faktore istom mjerom (Gintis, 2000). Jedine razlike među sudionicima su se odnosile na to kojeg je spola osoba, s time da su oba spola više izjavljivala kako bi prije fizički uzvratila muškome spolu nego ženskom. Vjerojatno objašnjenje toga je uvaženo mišljenje kako muškarci ne bi smjeli udarati žene, a kod djevojaka traženje emancipacije i ravnopravnosti s muškarcima, te neprikladnost fizičke agresije kod ženskoga spola već korištenje alternativnih metoda sukobljavanja poput ogovaranja i omalovažavanja svojih suparnica (Geary, 1998). Ovi pokazatelji govore kako je

potrebno više pažnje posvetiti edukaciji djece kako reagiranje fizičkom agresivnošću nije najbolji način reakcije, unatoč očito prevladavajućem mišljenju. Jedna od sudionica čak i odgovara: (S5) „Ja bi se pobrinula da to ne ostane samo na tome da je ona mene lupila, ja bih se pobrinula da svi znaju za to. ...Nema smisla sramotit se... Rekla bih svima živima i roditeljima. Ja bih se pobrinula da se to kazni ili vrati na svoje...“ Iako bi se za to moglo reći kako je sudionica svjesna loših strana reagiranja fizičkim nasiljem, ovaj dio je izrečen s takvim žarom i uzbuđenošću što je ostavilo neosporiv dojam da izjava nije bila rezultat racionalnog traženja pravde, već očiti pokušaj osвете, samo što ona ne bi bila realizator.

Kategorija *Opravdavanje fizičke agresivnosti* pokušava prikazati kako sudionici opravdavaju svoje akcije, bile one izbjegavanje ili korištenje fizičkoga nasilja. Sudionici s minimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti najviše su spominjali da ne bi započinjali s fizičkom agresivnošću radi *straha od posljedica*. To pokazuje kako su socijalne norme najveći razlog zašto se kontroliraju, te da su te vanjske barijere mnogo snažnije nego faktori unutar osobe koji objašnjavaju zašto je fizička agresija loša. Kod sudionika s maksimalnim rezultatom, najistaknutiji je odgovor *izbjegavanje zakuhanja situacije*. (S7) „Mislim da ne bi trebalo biti nasilja, s time se ništa ne rješava. Ono, potučeš se s nekim, istučeš ga i što sad... Opet će on tu biti... Što se tiče reagiranja fizičkim nasiljem na fizičko nasilje, u obje grupe sudionici ističu da je razlog vraćanja afektivno stanje. Spominju kako teško ostaju smireni u takvoj situaciji i automatski reagiraju vođeni afektom. Ovi nalazi su bili i za očekivati pošto ljudi lakše pripisuju svoja negativna ponašanja faktorima koji nisu pod njihovom kontrolom, poput afektivnog stanja u kojem, kako kažu, reagiraju instinktivno i impulzivno.

Analizom teme Kontrola fizičke agresivnosti, većina odgovora mogla se svrstati u 2 kategorije: (1) Reagiranje na frustraciju koja bi mogla uzrokovati fizičku agresivnost i (2) Sprečavanje agresivnog reagiranja.

Kategorija *Reagiranje na frustraciju koja bi mogla uzrokovati fizičku agresivnost* pokazuje kako sudionici najčešće reagiraju na situacije koje ih jako naljute. Obje grupe sudionika navode da je jedna od strategija izbjegavanje osobe koja je izvor frustracija, odnosno da se jednostavno maknu iz neugodne situacije. Jedan sudionik koji se nalazi među maksimalnim rezultatima na Upitniku agresivnosti izjavljuje (S6): „Pa, pokušavam se smiriti ali ne ide mi baš često. Ne bude to baš ozbiljno, ono, šamar ili tako nešto.“, što pokazuje da ne poklanja veliku pažnju kontroli nego češće reagira fizičkom agresivnošću. Zanimljivo je kako izjavljuje da „nije to ništa ozbiljno, šamar ili tako nešto“, što pokazuje da to smatra primjerenim reagiranjem i samo upozorenjem da je bolje osobi da prestane ako ne želi da

dođe do „pravoga“ nasilja. Većina ostalih sudionika s maksimalnim rezultatom izjavljuju da u takvoj situaciji češće pribjegavaju obliku verbalne agresivnosti i to ne isključivo prema izvoru frustracije nego i prema ostatku socijalne okoline. Sudionici s minimalnim rezultatom izjavljuju da često kažu osobi koja ih uzrujava da ih puste na miru, da pokušavaju ignorirati tu osobu, tjeraju ju od sebe, te čak da će je i gurnuti, što se također može svrstati u oblik fizičke agresivnosti.

Kategorija *Sprečavanje agresivnog reagiranja* navodi strategije koje sudionici koriste u nošenju s frustracijom kada nisu u mogućnosti ili ne žele pribjeći fizičkom nasilju prema izvoru frustracija. Zanimljivo je kako je dosta sudionika u obje grupe izjavilo kako se ispušu na objektima i to fizički. To pokazuje da koriste oblik katarze i fizičku agresiju nad izvorom zamjenjuju fizičkom agresijom nad objektima. (S5) „Povučem se i izlupam npr. jastuk... Ili vrištim ili tako nešto.“ (S9) „Ako sam ljuta da bih nešto udarila, udarim nešto, ali ne tu osobu. Pošto treniram karate imam se na čemu iskaliti, udarim vreću ili tako nešto.“ To pokazuje kako kod sudionika postoji tendencija agresivnom reagiranju, ali oni koriste društveno prihvatljiviji oblik izživljavanja na objektima umjesto na živim bićima iako su oni razlog frustracije. Sudionici s minimalnim rezultatom još navode da ne krive drugu osobu, odnosno pokušavaju je razumjeti, jer možda je ona imala loš dan, pa su im se oni baš našli na putu. To pokazuje opravdavanje tuđeg ponašanja iako je ono možda neprimjereno, i vjerovanje da ako nismo niti na koji način izazvali neku osobu, nema razloga da ona ima nešto osobno protiv nas, te se zato odlučuje neprimjereno ponašati prema nama. Isto tako navode unutrašnje vrijednosti i samokontrolu, što pokazuje svjesnost negativnosti fizičke agresije i neodobravanje okoline takvog ponašanja.

5.2.2. Ljutnja

Tablica 4

LJUTNJA		
Kategorije		
	MAX	MIN
1. POKAZIVANJE FRUSTRACIJE	1.OSJEĆAJI ZA VRIJEME FRUSTRACIJE	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ljutnja • Tuga • Razočaranost • Ravnodušnost • Živčanost 	<ul style="list-style-type: none"> • Ljutnja • Tuga • Destruktivnost • Prevarenost
	1. GENERALNO PONAŠANJE	
	<ul style="list-style-type: none"> • Pretvaranje da je sve u redu • Borba za vlastita prava • Eksplozija • Postane bezobrazna • Uvijek vesela • Napadi bijesa 	<ul style="list-style-type: none"> • Pretvaranje da je sve u redu • Borba za vlastita prava • Krivljenje drugih • Samookrivljavanje • Sakriva frustraciju
	2. ODNOSI PREMA DRUGIMA	
	<ul style="list-style-type: none"> • Razgovara s drugima o izvoru frustracije • Izbjegavanje drugih ljudi • Žali se prijateljima • Drugi znaju da ju treba ostaviti na miru 	<ul style="list-style-type: none"> • Razgovara s drugima o izvoru frustracije • Izbjegavanje drugih ljudi • Traženje da bude sama
2. LJUTNJA IAKO ZA TO NE POSTOJI RAZLOG	1 OSJEĆAJI	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ljutnja • Destruktivnost • Iritabilnost 	<ul style="list-style-type: none"> • Ljutnja • Destruktivnost • Neugoda • Izbačenost iz takta
	2. REAGIRANJE	
<ul style="list-style-type: none"> • Ignoriranje • Pristojno ponašanje • Samo osnovna komunikacija • Držanje ljutnje za sebe • Ne komunicira s tom osobom • Ne pokazuje ljutnju 	<ul style="list-style-type: none"> • Ignoriranje • Izbjegavanje • Normalno ako ne može izbjeći 	

Tablični prikaz glavnih tema, kategorija i analiziranih tematskih jedinica za sudionike s maksimalnim i minimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti za tematsko područje Ljutnja.

Analizom teme Pokazivanje frustracije, većina odgovora mogla se svrstati u 3 kategorije: (1) Osjećaji za vrijeme frustracije, (2) Generalno ponašanje i (3) Odnosi prema drugima. Kategorija *Osjećaji za vrijeme frustracije* pokazuje kako se sudionici osjećaju kada misle da su izloženi nepravdi. Obje grupe dijele osjećaje tuge i ljutnje što pokazuje da je najčešća emocionalna reakcija na percipiranu nepravdu ljutnja i osjećaj tuge zato što im se nešto loše desilo. Sudionici s maksimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti još su navodili i razočaranost, radi toga što drugi smatraju da su nešto učinili što sudionici smatraju da nikada ne bi učinili. Spominju i živčanost, što pokazuje da to utječe i na ostatak ponašanja koje će uslijediti nakon percipirane nepravde, te jedan sudionik spominje ravnodušnost čime pokazuje da je već navikao da ga se krivi za raznorazne stvari koje nije učinio. Sudionici s minimalnim rezultatom još spominju destruktivnost, da imaju potrebu da se ispušu, uglavnom na objektima, radi doživljene nepravde te prevarenost, kao da ih je okolina iznevjerila kada je počela sumnjati u njih.

Kategorija *generalno ponašanje* opisuje kako se sudionici ponašaju kada dožive percipiranu nepravdu. Obje grupe navode da se pokušavaju pretvarati da je sve u redu, ali i da im to baš i ne polazi za rukom. To pokazuje kako je teško ostati ravnodušan u situacijama doživljavanja nepravde i kako okolina može primijetiti kako nešto nije u redu. Obje grupe također navode kako će se boriti za svoja prava, pokušati pokazati da su nepravедno optuženi pri čemu količina uložene energije u tu borbu uveliko ovisi o razini autoriteta koju posjeduje osoba od koje dolazi nepravda. Tako su sudionici spremniji puno duže i intenzivnije se boriti za svoja prava ako optužba dolazi od vršnjaka nego od nastavnika ili roditelja (S1) „... Baš se ne ljutim pred roditeljima da mi ne bi dali još veću kaznu.“ To pokazuje da postoji strah od osoba s većom razinom moći da ne bi samo pogoršali situaciju i dobili još veće sankcije. To bi se moglo objasniti poslovicom *Pravednost je korist jačega* (Platon, 338), koja kaže da onaj tko posjeduje veću moć, taj je u pravu i ne možemo puno toga poduzeti da to promijenimo. Obje vrste sudionika navode slična ponašanja i to uglavnom da ili traže podršku od prijatelja i drugih bliskih osoba ili izbjegavaju druge ljude i pokušavaju biti sami. Sudionici s maksimalnim rezultatom još navode i kako se desi da eksplodiraju na nepravdu (S10) „Pa, eksplodiram. U školi se kontroliram koliko toliko, ali kod kuće eksplodiram. Pa, na primjer posvađam se s mamom, derem se na sve okolo i tako to... U školi se više kontroliram, to je

ipak malo pristojnija komunikacija.“, nekad postanu i bezobrazni tj. znaju napasti drugu osobu na osobnoj razini, pri tome zanemarujući predmet optužbe, te da mogu imati napade bijesa što iskaljuju na drugim predmetima (S8) „Postanem ljuta i dođe mi da sve oko sebe razbacam, ali onda se smirim nakon nekog vremena. Ili nekad znam kad sam ljuta udarit šakom u zid, ali onda se smirim...“. Jedna sudionica izjavljuje da je uvijek vesela, odnosno da se pretvara kako je to nije dogodilo. Sudionici s minimalnim rezultatom izjavljuju kako nekada krive druge za to što se dogodilo, što pokazuje oblik preuzimanja stava žrtve. Spominju i samookrivljanje, što pokazuje da ponekad stvarno i počinju vjerovati da i jesu krivi, te se to primjećuje naročito kod sramežljivijih sudionika koji vjerojatno imaju i niže samopouzdanje. Isto tako, izjavljuju da ih to pogađa, ali da pokušavaju sakriti tu frustraciju što je bolje moguće.

Kategorija *Odnosi prema drugima* opisuje kako sudionici pristupaju interakciji s drugima u situaciji frustriranosti. U obje grupe najviše su spominjane dvije strategije, i to da ili pokušavaju razgovarati s prijateljima ili bliskim osobama o tome što se dogodilo, ili izbjegavaju druge ljude i pokušavaju biti sami. To pokazuje da postoje individualne razlike kako ljudi pristupaju problemima, te da neki traže podršku od okoline dok drugi zadržavaju svoje probleme za sebe i ne žele ih dijeliti s drugima. Sudionici s minimalnim rezultatom izjavljuju da ako žele biti sami da će drugima objasniti svoju želju i zamoliti ih za samoću. Sudionici s maksimalnim rezultatom više izjavljuju da ih drugi sami ostavljaju na miru što pokazuje da su skloniji dovođenja drugih u neugodne situacije na osnovu prijašnjih iskustava (S9) „Naljutim se u prvi mah... Kako da kažem, napad bijesa, strgala bi nešto, ali prođe me... Drugi me puštaju na miru, jer već i sami znaju da me trebaju ostaviti na miru da se smirim.“.

Analizom teme Ljutnja, iako za to ne postoji razlog, većina odgovora mogla se svrstati u 2 kategorije: (1) Osjećaji i (2) Reagiranje.

Kategorija *Osjećaji* prikazuje kako se sudionici osjećaju u prisutnosti neke osobe koja im je antipatična ili im ide na živce iako za to ne postoji specifični razlog. Obje grupe izjavljuju kako ih takve osobe naljute, te da osjećaju određenu dozu destruktivnosti prema toj osobi. To pokazuje postojanje određenog animalnog instinkta u ljudima koji nas navodi da je agresija najbolji način za suočavanja s percipiranom prijetnjom (S2) „Postanem ljuta jako, dođe mi da strgam sve oko sebe, ali pokušavam se smiriti jer ne želim nikoga tući. Pokušavam ignorirati tu osobu i izbjegavati što više mogu.“ Sudionici s maksimalnim rezultatom još izjavljuju kako ih osoba jako iritira i da im smeta, dok sudionici s minimalnim rezultatom izjavljuju da im prisutnost osobe stvara neugodu te da ih može izbaciti iz takta, što se odražava na razinu raspoloženja koja će se protezati ostatak dana (S3) „Jako me naljuti i

izbaci iz takta i onda se posvađamo. I onda sam ljuta i znam po cijeli dan biti ljuta zbog neke gluposti, toga što mi je rekao.“

Kategorija *Reagiranje* pokazuje kako sudionici reagiraju na osobu koja im je antipatična i kako se odnose prema njoj. Obje grupe izjavljuju da pokušavaju ignorirati tu osobu, što predstavlja suptilni način pokazivanja osobi da nije dobrodošla i da žele da se makne od njih. Sudionici s maksimalnim rezultatom izjavljuju i da će se pristojno ponašati ako ne mogu izbjeći interakciju u slučajevima da nisu imali prijašnjih iskustava s tom osobom. Također, izjavljuju da neće pokazivati ljutnju kako ne bi pogoršali i možda dodatno zakuhali situaciju. Ipak, pokušavaju razinu komunikacije održati na minimumu i izbjegavati komunikaciju s tom osobom što je više moguće (S6) „Pa, samo se maknem od te osobe jer bih se mogao iznervirati, pa bi joj mogao svašta reći...“ Sudionici s minimalnim rezultatom izjavljuju da, ako ne mogu izbjeći osobu koja ih živcira, pokušat će se ponašati normalno (S4) „... Normalno, ali pokušavam izbjegavati, ako ne mogu izbjeći onda normalno... neću ništa ljuto prema njoj pokazivat...“ ali, da uglavnom daju sve od sebe da izbjegnju bili kakvu interakciju s tom osobom.

5.3. Metodološki nedostaci i implikacije za buduća istraživanja

Treba spomenuti kako se uz ovo istraživanje vežu i određeni metodološki nedostaci koji su mogli utjecati na dobivene rezultate. Prvi nedostatak se veže uz izbor sudionika. Kako je već spomenuto, sudionici su dio prigodnog uzorka, te se time smanjuje mogućnost generalizacije na populaciju. Ispitani su samo polaznici jedne škole, koju pohađa više djevojaka nego dječaka, te koji su vjerojatno manje agresivni od osoba koje pohađaju neke druge škole. Nadalje, treba uzeti u obzir i subjektivnost ispitivača koju je teško eliminirati kod obrade podataka dobivenih kvalitativnom analizom (Milas, 2009). Tome pridonosi i neiskustvo ispitivača u provođenju i konstrukciji polustrukturiranog intervjua.

Za buduća istraživanja, bilo bi dobro kada bi se u istraživanje mogao uključiti uzorak iz više različitih škola kako bi bio što reprezentativniji, te da se mogu dobiti i podaci od vršnjaka što misle o sudionicima koji su predmet analize. Isto tako, potrebno je ući dublje u razloge pojedinih ponašanja među sudionicima što bismo mogli napraviti provedbom bolje osmišljenoga intervjua s relevantnijim pitanjima ili korištenjem neke druge metode (npr. fokus grupe), što bi omogućilo veće uvide i bogatije odgovore od sudionika (Hancock, 1998). Isto tako, potrebno je napraviti bolju empirijsku provjeru kvantitativnih podataka kako bismo dobili pravo bogatstvo informacija prikupljenih korištenjem kvantitativne i kvalitativne metode.

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Osvrnuvši se na podatke dobivene ovim istraživanjem, možemo reći kako smo upotrebom kvantitativne i kvalitativne metode prikupljanja i obrade podataka dobili veće bogatstvo informacija nego da smo upotrebljavali samo jednu od metoda. Kvantitativna obrada omogućila je da vidimo kolika je zastupljenost nasilnog ponašanja među mladima, kojim oblicima agresije su sudionici skloniji i da nema statistički značajne razlike između muških i ženskih sudionika na Upitniku agresivnosti. Ali, ono što kvantitativna obrada nije pokazala jesu intenzitet agresivnosti, koji su faktori koji dovode do takvoga ponašanja i kako sudionici tumače sami svoja ponašanja i osjećaje u takvim situacijama. Na te informacije odgovara kvalitativna obrada i pruža puno dublji uvid u razloge ljudskoga ponašanja.

Podaci dobiveni kvantitativnom obradom pokazuju da se sudionici s minimalnim i maksimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti značajno razlikuju međusobno, ali kvalitativna obrada pokazuje kako oni ipak imaju i dosta dodirnih tačaka. Vidljivo je kako se razlike ponajviše nalaze u konativnoj komponenti, te da su sudionici s većim rezultatom na Upitniku agresivnosti spremniji agresivnije reagirati na podražaje, dok su razlike u percepciji emocijama i kogniciji u stvari vrlo male između dvije grupe sudionika. Odgovor na pitanje može li nam kvalitativna obrada podataka dobivenih kvantitativnom metodom prikupljanja podataka nešto više reći o uzrocima nasilnog ponašanja zasigurno glasi „može!“ što se vidi i iz činjenice da se podaci dobiveni kvantitativnom obradom mogu značajno drugačije protumačiti nakon kvalitativne analize.

Time sa sigurnošću možemo zaključiti kako korištenje obje metode daje veće bogatstvo podataka i kako se jako dobro međusobno nadopunjuju, te ovaj rad može poslužiti kao poticaj za buduća istraživanja da se upotrijebe obje metode ako za to postoje mogućnosti.

LITERATURA

- [1] Aronson, E., Wilson T. i Akert R. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate d.o.o.
- [2] Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- [3] Mužić, V. (1977). *Metodologija pedagoških istraživanja*. Zagreb.
- [4] Refik, Ć. (1998). *Pedagogija i psihologija*. Zenica: Pedagoška akademija.
- [5] Ruža, T. (2005). *Komunikacija sa djecom delikventnog ponašanja*. Tuzla: Denfas.
- [6] Šešić, B. (1980). *Opća metodologija*. Beograd.
- [7] Sotirović, V., Egić, B., Nurić, S., Bilić, S., Muminović, M. (2019). *Metodologija naučnih istraživanja*. Brčko: Internacionalni univerzitet.
- [8] Živković, M. (1986). *Uvod u metodologiju istraživanja*. Beograd.

Esma Hasanbašić, M. Sc.
Rahim Gadžić, Ph.D.
Aldijana Aličković-Žunić, M. Sc.

QUANTITATIVE AND QUALITATIVE RESEARCH IN EDUCATIONAL PRACTICE

Summary

The aim of this study was to see whether we can use qualitative analysis of data collected with quantitative method to determine the reasons for violent behavior among children. The quantitative part of the research was conducted on a sample of $N = 51$ participants, first-grade students of elementary school "Ivan Goran Kovačić" Gradačac. For the purposes of gathering quantitative data we used Aggression Questionnaire (Buss and Perry, 1992), and for the qualitative part, semi-structured interview that was based on Aggression Questionnaire. The qualitative part of the study was conducted on five participants with a minimum, and five participants with maximum score on Aggression Questionnaire. The method we used for qualitative data processing is called "Framework analysis". Quantitative analysis provides us with insight into the prominence of aggressive behaviors among children, and differences between four dimensions of Aggression Questionnaire. Qualitative data processing gives us a deeper insight into the differences between the participants with the minimum and maximum score on the Aggression Questionnaire and the differences among the participants at the individual level. Although there are differences that are obtained by quantitative method, qualitative analysis shows that there are a lot of characteristics shared by both groups of participants. It is shown that the two groups of respondents are mainly differing in the expression of aggressive behavior but their perceptions, emotions and cognition are quite similar.

Key words: quantitative analysis, qualitative analysis, aggression.